



บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการที่ได้ศึกษาและวิเคราะห์หลักเกณฑ์และแนวความคิดในเรื่องการดำเนินกระบวนการพิจารณาชี้ตามบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 144 ตลอดจนศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศมาเป็นลำดับ ทำให้เห็นว่า หลักทั่วไปในการดำเนินกระบวนการชี้นี้เป็นผลมาจากหลักใหญ่ในเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ในผลแห่งคำพิพากษา (Res Judicata) ซึ่งเทียบได้กับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 145 อันเป็นมาตรการอันหนึ่งที่มีความสำคัญต่อกระบวนการพิจารณาความแพ่งในด้านเอื้ออำนวยต่อความเป็นธรรมในการระงับข้อพิพาทแห่งคดี โดยทางแพ่งจะเป็นเรื่องของการตกลงระงับข้อพิพาทโดยเปิดโอกาสให้คู่ความมีสิทธิเท่าเทียมกันในการดำเนินคดีรวมทั้งมีความสะดวก รวดเร็ว ประหยัด มีระบบค้นหาความจริงอย่างแม่นยำ และเมื่อมีคำพิพากษานันต์แล้วก็สามารถยอมรับบังคับได้อันก่อให้เกิดความศรัทธาต่อผู้ใช้กฎหมาย

หลักแห่งความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษานี้ส่งผลให้คำพิพากษาของศาลเป็นพยานหลักฐานที่เด็ดขาด (Conclusive Evidence) ของคดีสำหรับอ้างอิงและใช้ยื่นต่อคู่ความในกรณี Judgments in Personam รวมทั้งใช้ยื่นต่อบุคคลภายนอกในกรณี Judgments in Rem แต่มีข้อยกเว้นที่คำพิพากษาของศาล อาจไม่ผูกพันเพราะถูกยกเลิกเพิกถอน (Impeach) ด้วยเหตุ (1) เป็นศาลที่ไม่มีเขตอำนาจเหนือคดีก็ไม่มีผลผูกพันคู่ความ หรือ (2) คำพิพากษาของศาลที่ได้มาโดยการฉ้อฉลหลอกลวง ซึ่งตามกฎหมายอังกฤษนั้นมีหลักว่าผู้ไม่ได้เกี่ยวข้องกับ

ย่อมอาจขอให้เพิกถอนคำพิพากษาได้ อันแตกต่างกับหลักกฎหมายไทยที่ถือว่าผูกพันตามมาตรา 145 ซึ่งบุคคลผู้ได้รับความเสียหายต้องไปว่ากล่าวเป็นคดีใหม่ในฐานละเมิดซึ่งเห็นว่าแนวทางของอังกฤษให้ความสะดวกเป็นธรรมแก่ผู้ใช้กฎหมายได้มากกว่า

คำพิพากษาที่ไม่อาจเพิกถอนได้ด้วยเหตุดังกล่าวจะมีผลผูกพันเด็ดขาดถือเป็นการผูกพันปิดปาก (Estoppel by Judgment) คู่ความมิให้กล่าวอ้างข้อเท็จจริงผิดไปจากที่ศาลได้วินิจฉัยชี้ขาดแล้วในคดีก่อนเพื่อประโยชน์แก่ตน โดยแยกเป็นลักษณะตัดอำนาจฟ้อง Cause of Action ก็อาจอยู่ในหลักตามมาตรา 144 ของไทยได้ เพราะมาตรา 144 ก็มีใช้ตัดประเด็นอย่างเดียว แต่ยังสามารถตัดอำนาจฟ้องได้ด้วย

อนึ่ง การใช้หลักคำพิพากษาผูกพันคู่ความนี้จะต้องใช้โดยเคร่งครัด ถ้าศาลเห็นว่าแม้มิใช่การดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำ แต่เป็นการที่คู่ความหรือบุคคลภายนอกดำเนินคดีไปในทางก่อกวนหรือประวิงคดี (Vexation) ศาลก็มีวิธีการหรือเครื่องมือที่จะมาช่วยคือศาลมีอำนาจทั่วไป (Inherent Jurisdiction) ที่จะยกคำร้องหรือจำหน่ายคดีเรื่องนั้นได้

หลัก Issue Estoppel เป็นหลักที่ว่า เมื่อได้มีการวินิจฉัยในประเด็นใดแห่งคดีแล้วไม่ว่าคู่ความฝ่ายใดจะหยิบยกประเด็นนั้นหรือเงื่อนไขในเรื่องนั้นขึ้นต่อสู้กันอีกในคดีเดิมหรือคดีต่อไปไม่ได้ ทั้งนี้เพื่อผลประโยชน์ของคู่ความและของสาธารณะอันเป็นรัฐประศาสนบาย (Public Policy) ป้องกันการนำคดีหรือประเด็นที่ได้วินิจฉัยแล้วมาว่ากล่าวกันอีกทำให้คดีรกโรงรกศาล และเป็นการ

ประหยัดเวลาในทางคดีตลอดจนเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของกระบวนการยุติธรรม

ตามหลักกฎหมายอังกฤษมีข้อยกเว้นให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาเข้าได้ในกรณีที่มีพยานหลักฐานเพิ่มเติมขึ้นใหม่ (Fresh Evidence) ที่อาจทำให้มีการแก้ไขคำวินิจฉัยชี้ขาดในคดีหรือประเด็นแห่งคดีให้ถูกต้องยิ่งขึ้นได้ แต่ทั้งนี้ต้องมีได้เกิดจากความบกพร่องเลินเล่อ หรือจงใจ หรือละเลยของคู่ความที่จะอ้างพยานหลักฐานใหม่ โดยหลักการนี้คล้ายๆกับแนวทางของกฎหมายฝรั่งเศสที่มีบทบัญญัติให้ยอมให้มีการกล่าวอ้างขึ้นใหม่ได้ ซึ่งของฝรั่งเศสจะเป็นหลักฐานกว่าเพราะได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ส่วนของอังกฤษจะเป็นตามกฎหมาย Common Law ส่วนตามกฎหมายไทยมิได้เปิดช่องให้กระทำเช่นนั้น โดยผู้ได้รับความเสียหายอย่างไรก็ต้องไปว่ากล่าวกันเป็นคดีใหม่เช่น ฟ้องละเมิด เป็นต้น

โดยปกติคู่ความที่จะหยิบยกเรื่องการดำเนินกระบวนการพิจารณานั้นก็โดยการยกเป็นข้อต่อสู้ในคำให้การ แต่ถึงไม่ยกเป็นข้อต่อสู้ไว้หลักกฎหมายไทยก็เปิดช่องให้ศาลสามารถหยิบยกได้เองโดยถือเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยตามมาตรา 142(5) ซึ่งถ้าเป็นเรื่องของการตัดฟ้องแล้วจะเห็นได้ชัดแจ้ง แต่ถ้าเป็นประเด็นย่อยในคดีอาจจะไม่จำเป็นต้องถือว่าเกี่ยวกับความสงบเสมอไป ฉะนั้น มีข้อเสนอแนะว่าทางที่ดีคู่ความควรจะต้องต่อสู้ไว้ในคำให้การโดยชัดแจ้งเสียจะดีกว่า เพราะถ้ายกขึ้นกล่าวอ้างเป็นประเด็นไว้แล้ว ศาลจะต้องวินิจฉัยสั่งให้เสมอ

มีหลักห้ามกระทำซ้ำที่มีความสัมพันธ์กับเรื่องการดำเนินกระบวนการคดีซ้ำอีกประเด็นหนึ่งคือ หลัก Doctrine of Merger อันมีแนวคิดอยู่บนรากฐานว่าประเด็นข้อใดที่สามารถและควรจะได้รับยกขึ้นให้ศาลวินิจฉัยชี้ขาด

ในคดีเรื่องใดเรื่องหนึ่งแล้วกลับปล่อยให้ประเด็นเรื่องนั้นผ่านพ้นไปเสีย คู่ความ
 ย่อมไม่อาจที่จะยกประเด็นดังกล่าวมาอ้างในคดีหลังได้ หรือถือเป็นการผูกมัดมิให้
 ดำเนินการเกี่ยวกับคดีนั้นอีก ทั้งนี้โดยไม่ว่าการมิได้ดำเนินการเสียแต่ในคดี
 เดิมนั้นเป็นไปโดยจงใจ พลังเพลอ รู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรือประมาทหรือไม่ก็ตาม

อย่างไรก็ตาม หลัก Merger นี้ไม่ใช้บังคับในประเด็นที่คู่ความไม่
 มีโอกาสหรือไม่สามารถจะหยิบยกประเด็นเรื่องนั้นขึ้นกล่าวอ้างได้ในคดีแรก และ
 ไม่ถือว่าเป็นการดำเนินการสอบสวนพิจารณาซ้ำแม้จะมีที่มาจากมูลคดีเดียวกัน หรือถ้าใน
 คดีแรกศาลได้พิจารณาพิพากษาในเรื่องที่ได้มีความจำเป็นต้องวินิจฉัยไว้ในคดีก่อน
 แต่ศาลได้หยิบยกไว้ ก็ไม่ถือเป็นการผูกพันคู่ความที่จะนำมากล่าวอ้างในคดีหลัง

เมื่อพิจารณาโครงสร้างความสัมพันธ์ของการดำเนินการสอบสวนพิจารณา
 ซ้ำกับฟ้องซ้ำ เห็นว่าข้อเท็จจริงใดก็ตามถ้าสามารถปรับเข้ากับเรื่องฟ้องซ้ำตาม
 มาตรา 148 อันเป็นเฉพาะได้แล้วย่อมสามารถปรับเข้ากับหลักการห้ามดำเนิน
 การสอบสวนพิจารณาซ้ำได้ทุกกรณี เนื่องจากการฟ้องก็เป็นการดำเนินการสอบสวนพิจารณา
 คดีอย่างหนึ่งตามมาตรา 1(7) และฟ้องซ้ำดำเนินการสอบสวนพิจารณาซ้ำต่างก็เป็นหลัก
 ที่สืบเนื่องมาจากหลักใหญ่ในเรื่องคำพิพากษาผูกพันคู่ความตามมาตรา 145 เช่น
 เดียวกัน

ในเรื่องการดำเนินการสอบสวนพิจารณาซ้ำนี้มีประเด็นที่น่าสนใจบางประการ
 ดังนี้

(1) หลักตามมาตรา 144 จะใช้กับคำร้องค่าชดเชยหรือไม่ หรือ
 ว่าใช้กับประเด็นข้อพิพาท เช่น การร้องขออนุญาต หรือ ขอขยายเวลา ศาลยกคำร้อง

แล้วมาขออีก โดยหลักแล้วไม่น่าจะถือว่าเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำ เพราะ มิใช่การชี้ขาดประเด็นข้อพิพาทแห่งคดี แต่เป็นกรณีที่ผู้ร้องมีสิทธิที่จะร้องขอต่อศาล ได้อีก แต่ถ้าผู้ร้องใช้สิทธิดังกล่าวโดยไม่สุจริตมาร้องแล้วร้องอีกซ้ำซากโดยไม่มีการ อ่างเหตุใหม่ขึ้นมาเลยนั้น ถ้าศาลเห็นว่าคู่ความหรือบุคคลภายนอกที่ร้องมาได้ดำเนิน คดีไปในทางก่อกวนหรือประวิงคดี (Vexation) ศาลก็มีอำนาจทั่วไป (Inherent Jurisdiction) ที่จะยกคำร้องหรือจำหน่ายคดีได้โดยถือว่าไม่มีเหตุควรเปลี่ยนแปลง คำสั่งได้และผู้นั้นยังอาจต้องรับโทษฐานละเมิดอำนาจศาลได้ตามประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความแพ่ง มาตรา 30 และมาตรา 31(1) โดยกรณีดังกล่าวมิใช่เรื่องของ การดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำ ในเรื่องนี้มีแนวคำพิพากษาของศาลฎีกาเป็น 2 แนวทาง แนวทางหนึ่งเป็นการร้องซ้ำต้องห้ามตามมาตรา 144 ซึ่งน่าถือ ว่าเป็นการขยายมาตรา 144 ออกไป ส่วนอีกแนวทางหนึ่งมองว่าเป็นเรื่องการร้อง ซ้ำซาก ศาลย่อมมีอำนาจทั่วไปที่จะยกคำร้องโดยถือว่าไม่มีเหตุเปลี่ยนแปลงคำสั่งเดิม

ซึ่งผู้เขียนเห็นด้วยกับแนวคำพิพากษาแนวหลัง และเห็นว่าแม้ผลแห่งคดีจะ เป็นไปในแนวทางเดียวกัน แต่การให้เหตุผลในทางกฎหมายต่างกัน ถ้ามองในแง่ ของคดีแล้วก็ยอมให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ใช้กฎหมายได้ทั้งสองกรณี หากจะมีปัญหาอยู่ บ้างก็คงเป็นในด้านการศึกษาและความเข้าใจของผู้ใช้กฎหมายอันควรได้รับการให้ ความสนใจอยู่บ้าง จึงมีข้อเสนอแนะว่าหากวางแนวทางการให้เหตุผลทางกฎหมาย ตามแนวคำพิพากษาแนวหลังน่าจะเหมาะสมกว่า

(2) ในทางแพ่งโดยทางทฤษฎีแม้การดำเนินกระบวนการพิจารณาจะไม่ ชอบด้วยกฎหมายก็ยิ่งถือว่าผูกพันอยู่ เว้นแต่คู่ความจะได้ร้องขอต่อศาลให้เพิกถอน กระบวนการพิจารณาหรือศาลได้เพิกถอนกระบวนการพิจารณานั้นเสียเองตามมาตรา 27 ในฐานะเป็นการเพิกถอนกระบวนการพิจารณาผิดระเบียบ เช่น การฟ้องผิดศาล หรือ

องค์คณะของผู้พิพากษาไม่ครบ ถ้าไม่มีการคัดค้านการผิดระเบียบนั้นแล้ว กระบวน
พิจารณาดังกล่าวย่อมใช้บังคับได้ส่งผลให้คู่ความจะมาดำเนินกระบวนพิจารณาซ้ำอีก
ไม่ได้

มีข้อนำคิดว่าเมื่อกรณีเป็นเช่นนี้ จะถือว่ายุติธรรมหรือเป็นธรรมหรือ
ไม่นั้น เห็นว่าบทบัญญัติในเรื่องเพิกถอนกระบวนพิจารณาผิดระเบียบนี้ได้เปิดช่อง
ให้ศาลได้ใช้ดุลยพินิจ เพื่อให้ความเป็นธรรมแก่คู่ความไว้แล้ว ตลอดจนได้วางแนว
ทางการเยียวยาไว้ตามมาตรา 27 และยังให้สิทธิแก่ผู้ใช้กฎหมายที่จะเพิกถอน
กระบวนพิจารณาที่ผิดพลาดได้ตามมาตรา 243 โดยการให้อำนาจศาลสูงยื่นสำนวน
ได้ มาตราการดังกล่าวจึงนับว่าเพียงพอที่จะเอื้ออำนวยต่อความเป็นธรรมแล้ว ฉะนั้น
ผู้ใช้กฎหมายจึงชอบที่จะใช้ความระมัดระวังคดีของตน หากผู้ใช้กฎหมายละเลยเพิก
เฉยเสียเองแล้วย่อมก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง เพราะใน
การอ้างประโยชน์แห่งความยุติธรรมนี้ความยุติธรรมจะต้องเป็นไปเพื่อคู่ความทั้ง
สองฝ่าย ดังนั้น การห้ามดำเนินกระบวนพิจารณาซ้ำจึงเป็นมาตรการอันหนึ่งทาง
กฎหมายอันมีไว้อย่าง เป็นธรรมและยุติธรรมแล้ว

(3) ดังที่ได้ศึกษามาแล้วว่า หลักการของมาตรา 144 และ 148 นั้น
มาจากหลักการเดียวกัน คือ หลักคำพิพากษาผูกพันคู่ความ ดังนั้นข้อยกเว้นตาม
มาตรา 148 น่าจะนำมาใช้ในมาตรา 144 ได้ด้วยถึงแม้ว่าจะไม่ได้เขียนไว้ใน
ข้อยกเว้นของมาตรา 144 ทั้งนี้ในชั้นยกร่างอาจมองว่าใช้การห้ามดำเนินกระบวน
พิจารณาซ้ำเฉพาะในการตัดประเด็นเท่านั้น แต่กฎหมายได้พัฒนาแนวคิดมาใช้สำหรับ
ตัดอำนาจฟ้องได้ด้วยถ้าไม่เป็นการฟ้องซ้ำ

จึงมีข้อเสนอแนะว่า ถ้าหลักตามมาตรา 144, 145, 148 ต่างมีพื้นฐานเดียวกันแล้วก็มาถือว่าข้อยกเว้นใดที่เป็นข้อยกเว้นที่อาจใช้ร่วมกันได้ ก็ น่าจะเป็นการดีกว่าถ้าบัญญัติแต่เฉพาะตัวหลักใหญ่ตามมาตรา 144, 145, 148 ไว้ และอาจเพิ่มมาตรา 148 ทวิ เป็นข้อยกเว้นที่ร่วมกันในมาตราเดียว ก็น่า จะทำให้สะดวกต่อการใช้และศึกษากฎหมายยิ่งขึ้น

(4) มีความเข้าใจของผู้ใช้กฎหมายต่อบทบัญญัติตามมาตรา 144 ที่ห้ามมิให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำในศาลนั้นว่าคำว่า "ศาลนั้น" จะมีความหมาย เช่นใด จะหมายความว่าต้องเป็นกรณีที่ห้ามดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำเฉพาะใน ศาลที่ได้ตัดสินชี้ขาดไปแล้วนั้นเอง หรือ หมายความว่ารวมถึงศาลอื่นด้วย

มีนักกฎหมายให้ความเห็นแยกเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งแสดงความเห็นว่า คำว่าศาลนั้นตามมาตรา 144 นี้ เป็นช่องโหว่ที่คู่ความอาจนำคดีไปฟ้องยังศาลอื่นได้ อีกฝ่ายเห็นว่า ตามคำพิพากษาของศาลฎีกาที่ 262/2508 ได้วางแนวบรรทัดฐาน ไว้แล้วว่า ศาลนั้น หมายความว่ารวมถึงศาลอื่นด้วย

ถ้าเทียบกับหลักตามกฎหมายอังกฤษจะเห็นว่าหลัก Issue Estoppel ไม่มีกฎเกณฑ์ว่าต้องใช้ที่ศาลเดียวกัน ตามจริงหลักตามมาตรา 144 เป็นกรณีที่ ศาลได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งวินิจฉัยชี้ขาดคดีหรือประเด็นข้อใดแห่งคดีไปแล้ว ก็ ห้ามมิให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำอีก โดยไม่คำนึงว่าคู่ความจะได้ดำเนินคดีครั้ง แรกหรือครั้งต่อมาในศาลใดๆก็ตาม

ผู้เขียนเห็นว่า ปัญหาในส่วนนี้เป็นเรื่องของการใช้ถ้อยคำกฎหมาย ซึ่ง อาจจะทำให้ผู้ใช้กฎหมายเกิดความสับสนได้ในแง่ของการศึกษา ส่วนในทางปฏิบัติ

นั้นไม่น่าจะมีปัญหาเพราะคำพิพากษาดังกล่าวน่าจะแสดงแนวทางไว้แล้วว่าศาลนั้น
คงหมายถึงศาลอื่นด้วย อย่างไรก็ตามก็มีข้อเสนอแนะว่าหากตัดคำว่า "ใด" และคำว่า
"นั้น" ออก ซึ่งจะกลายเป็นว่า "เมื่อศาลมีคำพิพากษา หรือ คำสั่งวินิจฉัยชี้ขาดคดี
หรือประเด็นข้อใดแล้ว ห้ามมิให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลอื่นเกี่ยวกับคดี ..."
น่าจะสะดวกในการตีความบทบัญญัติเพิ่มขึ้น

(5) ตามหลักกฎหมายอังกฤษ เจอนไชประการหนึ่งที่คำพิพากษาจะมี
ผลผูกพันคู่ความห้ามมิให้ยกขึ้นว่ากล่าวกันอีก คือ เป็นคำพิพากษาของศาลที่มีเขต
อำนาจ ถ้าเป็นศาลที่ไม่มีเขตอำนาจเหนือคดีแล้วศาลนั้นเองย่อมมีอำนาจเพิกถอน
(Inherent Power) คำพิพากษาของศาลนั้นเองได้ ซึ่งแตกต่างจากหลักกฎหมาย
ไทยแม้ศาลไม่มีเขตอำนาจเหนือคดี หากไม่มีการคัดค้านแล้ว คำพิพากษานั้นยังคงใช้
บังคับผูกพันได้

มีข้อเสนอแนะว่าแม้ตามหลักกฎหมายไทยจะไม่มีบทบัญญัติให้ศาลนั้นเอง
เพิกถอนคำพิพากษาของตนในกรณีนี้ได้ แต่อาจอาศัยการตีความให้เป็นไปในแนวทาง
เดียวกัน หรืออาจจะปรับบทบัญญัติของมาตรา 143 ให้ศาลมีอำนาจเพิกถอนคำ
พิพากษาของตน ทั้งนี้เพราะการให้อำนาจดังกล่าวแก่ศาลน่าจะยังประโยชน์แก่ผู้
ใช้กฎหมายทุกฝ่ายเพื่อความสะดวกรวดเร็วในการดำเนินคดี และไม่ต้องเสียเวลา
ให้ศาลสูงกลับคำวินิจฉัยอันเป็นการเพิ่มภาระแก่ศาลสูงด้วย

(6) จากการที่หลักกฎหมายอังกฤษและฝรั่งเศสมีข้อยกเว้นให้ดำเนิน
กระบวนการพิจารณาซ้ำได้หากมีพยานหลักฐานเพิ่มเติมขึ้นใหม่ผู้เขียนเห็นว่าหลัก
กฎหมายดังกล่าวน่าจะให้ความเป็นธรรมต่อคู่ความที่ต้องเสียหายได้ดีกว่าแนว
ทางของไทย และมีข้อเสนอแนะว่าควรเพิ่มข้อยกเว้นให้ดำเนินกระบวนการพิจารณา

ซ้ำได้หากมีพยานหลักฐานใหม่ที่อาจจะทำให้มีการแก้ไขวินัจฉัยซ้ำได้ถูกต้องยิ่งขึ้น
ได้แต่ก่อนจะเพิ่มเติมข้อยกเวื่อดังกล่าว จะต้องเพิ่มอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ และผู้
พิพากษา ให้เพียงพอกับความต้องการเสียก่อน

(7) การนำหลักเรื่องการดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำไปใช้ในทางอาญา
(Criminal Cases) นั้น ตามหลักกฎหมายอังกฤษในคดี D.P.P. V. Humphrys
ท่าน Lord Salmon ให้ความเห็นว่า หลัก Issue Estoppel ไม่อาจนำไปใช้ใน
คดีอาญา โดยเห็นว่าหลัก Autrefois Acquit และ Convict คุ่มครองจำเลย
จากการตกอยู่ในภยันตรายสองซ้ำได้เพียงพอแล้ว

เห็นว่าสถานการณ์หลักกฎหมายไทยนั้นไม่เหมือนกับอังกฤษและหลัก
Autrefois Acquit และ Convict ตามหลักกฎหมายอังกฤษไม่ตรงกับหลัก
กฎหมายไทยนัก (โดยของเราใช้ป.วิ อาญา มาตรา 39(4) เมื่อเป็นฟ้องซ้ำ
และใช้ป.วิแพ่ง มาตรา 144 ประกอบป.วิอาญา มาตรา 15 เมื่อเป็นการ
ดำเนินกระบวนการซ้ำ) ดังนั้นถ้าจะไม่นำเอาหลัก Issue Estoppel มาใช้
ทั้งหมดอาจทำให้จำเลยไม่ได้รับความคุ้มครองตามหลัก Double Jeopardy
ได้เพียงพอ และส่งผลให้จำเลยอาจต้องถูกกระทำซ้ำได้อีก

ข้อเสนอแนะตามบทสรุปข้างต้นนี้ ผู้เขียนหวังว่าจะอำนวยการประโยชน์
ตามสมควรให้นักกฎหมายและประชาชนได้มีส่วนร่วมกันพิจารณาแก้ไขหากเห็นว่าจะ
เป็นประโยชน์แก่วงการนิติศาสตร์และกระบวนการยุติธรรมตามสมควรสืบไป